

Βιο-Περιβάλλον και Ανάπτυξη

Γιώργος Γεννηματάς

Υπουργός Εθνικής Οικονομίας
και Οικονομικών

Η αυθαίρετη καταστροφή της φύσης, η παραγωγή πυρηνικών όπλων συνεχίζεται, παρά τη γνώση, ότι αυτό που κάνουμε απειλεί την ύπαρξη τη δική μας και των παιδιών μας, ολόκληρο το μέλλον του είδους μας και όχι μόνο. Εξακολουθούμε να ραντίζουμε με χημικές ουσίες τον αέρα, να κόβουμε δάση, να δημιουργούμε ερήμους, παραγόμενες χάρη και εν ονόματι της τεχνολογίας. Παρασιτοκτόνα, λιπάσματα, μονοκαλλιέργειες, καταστρέφουν τη γεωργική γη, που μας διατρέφει. Η ίδια η Διεθνής Τράπεζα ομολόγησε, ότι δαπανώνται τεράστια χρηματικά ποσά εν ονόματι της δημιουργίας κήπων, που οδηγούν σε ερήμους. Εντυπωσιακά νέα μας κυκλώνουν για την τρύπα στο όζον, απειλή αυξημένων ακτινοβολιών, αισθητή άνοδο της θερμοκρασίας του θερμοκηπίου, ισοπέδωση των αναντικατάστατων τροπικών δασών, απώλειες ειδών πανίδας και χλωρίδας, ερημοποίηση κ.λ.π. Ούτε λίγο, ούτε πολύ υπάρχει μια τρομακτική αίσθηση επιστημονικής φαντασίας στις καθημερινές ειδήσεις, που αφορούν στο περιβάλλον. Ο άνθρωπος όμως εφησυχάζει και εθελουφλεί.

Η διάσκεψη στο Ρίο μπορεί να μην έδωσε ουσιαστικά λύσεις, συνέβαλε όμως στη συνειδητοποίηση, ξεσήκωσε θύελλα κατακραυγής εναντίον των πολιτικών ηγετών.

Είχα ετοιμάσει ένα κατάλογο μέτρων πολιτικής - τον καταθέτω απλώς για να υπάρχει - ώσπου διάβασα κάποιες φράσεις ενός φίλου μου διακεκριμένου αγωνιστή για το περιβάλλον: *Η Αμερικανική και η Γαλλική νεολαία στην κρίσιμη δεκαετία του '60 οραματίσθηκε τον επόμενο αιώνα. Ζήτησε την πραγμάτωση του αδύνατου, για να μη βρεθούμε με το αδιανόητο. Στη θέση του κυνισμού μιας ανάπτυξης χωρίς νόημα, η Οικολογία απαντά με το ρεαλισμό μιας ανάπτυξης για τον άνθρωπο σε αρμονία με το φυσικό του κόσμο.*

Εγινε φανερό σε μένα, ότι αυτήν την κρίσιμη ώρα δεν έχουμε ανάγκη από καταλόγους μέτρων αλλά από φιλοσοφική απάντηση, από βαθιά γνώση και επίγνωση, του τί συμβαίνει γύρω μας και από μια κριτική ενατένιση των νέων ιδιαίτερα προσπαθειών, που γίνονται σήμερα στην Ευρώπη ή του τί λείπει στη χώρα μας.

Η φιλοσοφία γύρω από το περιβάλλον, η παιδεία, τόσο ως πολιτισμός όσο και ως συστηματική μετάδοση γνώσεων - εκπαίδευση - αλλά και ως συνεχής ανανέωση της γνώσης - κατάρτιση - θα παίξουν τον πρώτο ρόλο σε μια νέα αντίληψη για το περιβάλλον και την οικολογία. Ταυτόχρονα, η γνώση γύρω από το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο, στη χώρα μας και στην Κοινότητα, η εξέταση της κοινωνικής δυναμικής και η διερεύνηση της θέλησης για πολιτικές αποφάσεις, σε ό,τι αφορά στα εργαλεία, στα μέσα, στους μηχανισμούς και στον έλεγχο, έχουν πολύ μεγαλύτερη σημασία από οποιουδήποτε καταλόγους.

- Ολο και περισσότεροι σήμερα συνειδητοποιούν, ότι κανένα είδος δεν μπορεί να εξελιχθεί μεμονωμένα, αλλά μόνο μέσα από τη συνεξέλιξη.
- Ολο και περισσότεροι ατενίζουν την ολότητα των στοιχείων της ζωής και προωθούν τη θεώρηση του συνόλου και όχι μόνο των μερών: "*Ένα πάντα είναι*" σύμφωνα με τον Ηράκλειτο.
- Αντίστροφα, η ανάπτυξη, η κοινωνική οργάνωση, η οργάνωση της πολιτείας και η εφαρμογή της απαραίτητης τεχνολογίας πρέπει να σέβεται τις ανάγκες, που καταγράφονται στα επί μέρους στοιχεία και όχι γενικά και αόριστα, σε γιγαντιαία σύνολα. Η αποκέντρωση πρέπει να αποτελέσει στάση ζωής.
- Υπάρχουν πολλοί, που πιστεύουν, ότι η αρμονία της φύσης, δίνει τη δυνατότητα στον άνθρωπο να αντλεί ζωή μέσα στη ζωή. Η αρχή του Ιπποκράτη "*ουδέν άνευ φύσεως γίνεται*" ή του Αριστοτέλη "*φύση αρχή πάντων*", επιστρέφουν στην επικαιρότητα, όπως επέστρεψε και κυριαρχεί η Ιπποκρατική σκέψη για την Υγεία.

Σε τελευταία ανάλυση, η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί κυρίως, αν όχι αποκλειστικά, θέμα πολιτισμού και παιδείας, σε ό,τι αφορά τις αρχές και θέμα εκπαίδευσης και κατάρτισης, σε ό,τι αφορά τις εφαρμογές και τη σχέση με την ανάπτυξη. Το Ρίο ανέδειξε τον ορισμό της αειφόρου ανάπτυξης ως συνεχιζόμενης, παντοτινής, μιας ανάπτυξης που θα διαρκέσει.

Ολο και περισσότεροι συνδέουν τώρα τους αναπτυξιακούς με τους οικολογικούς αλλά και τους κοινωνικούς ακόμα και με τους οικονομικούς στόχους. Σύμφωνα με μελέτη του ΟΟΣΑ το ετήσιο οικονομικό κόστος ζημιών περιβάλλοντος είναι της τάξης του 3%-5% του ΑΕΠ των χωρών-μελών του. Η ΕΟΚ κοστολόγησε τις ζημιές υποβάθμισης του περιβάλλοντος της τάξης του ΑΕΠ μιας χώρας, όπως το Βέλγιο. Σύμφωνα με πρόσφατη έκθεση της ΕΟΚ (29.7.92), παρά τα μέτρα η κατάσταση επιδεινώνεται. Ένα τετράπτυχο με δυναμικές σχέσεις ανάμεσα στα στοιχεία του που αποτελεί μια πρόκληση για πολιτικούς, επιχειρηματίες, επιστήμονες, εργαζόμενους, παραγωγούς, καταναλωτές: *Πληθυσμός - Περιβάλλον - Τεχνολογία - Κοινωνική Οργάνωση*.

Ένας βασικός περιοριστικός παράγοντας σε παγκόσμιο επίπεδο, για την αρμονία του τετράπτυχου, είναι οι ανισότητες και κυρίως μεταξύ Δύσης και Τρίτου Κόσμου. Το 26% ευθύνεται για το 80% της παγκόσμιας κατανάλωσης ενέργειας, χάλυβα, χάρτου.

Σε Ευρωπαϊκό επίπεδο και κυρίως σε επίπεδο ΕΟΚ, η στρατηγική της αειφόρου ανάπτυξης εμφανίζεται στο 5ο πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον με τρεις βασικές προϋποθέσεις:

- επαναχρησιμοποίηση ή ανακύκλωση,

εξορθολογισμός παραγωγής ενέργειας και κατανάλωσης,

- αλλαγή προτύπων κατανάλωσης και κοινωνικής συμπεριφοράς.

Σημαντικό ρόλο θα μπορεί να παίξει η αρχή της κοινής ευθύνης, που αφορά στη Δημόσια Διοίκηση και Αυτοδιοίκηση, στις δημόσιες και ιδιωτικές επιχειρήσεις και στο ευρύ κοινό. Αυτό όμως σημαίνει ισότιμη ροή πληροφόρησης, κινήτρων, πόρων και υποχρεώσεων. Δεν μπορεί για παράδειγμα να είναι επιδίωξη η προώθηση των λεγόμενων φιλικών προς το περιβάλλον προϊόντων, χωρίς οικονομικά και φορολογικά κίνητρα, χωρίς κατάλληλη τιμολογιακή πολιτική, ώστε αυτά τα προϊόντα να μην υστερούν στον ανταγωνισμό. Μπορεί να επισημάνουμε ως θετική την ύπαρξη εξειδικευμένων μηχανισμών χρηματοδοτικής στήριξης (LIFE, ENVIREG) αλλά και των παραδοσιακών διαρθρωτικών ταμείων ή του νέου ταμείου Συνοχής. Δειλά δειλά αναπτύσσονται ορισμένοι μηχανισμοί εκπαίδευσης και ενημέρωσης, που δεν αρκούν όμως, για να καλύψουν το σημαντικό έλλειμμα παιδείας και ενημέρωσης, που συνοδεύει το γνωστό Δημοκρατικό έλλειμμα στην Κοινότητα.

Θετικά επίσης καταγράφονται βήματα, με την προσαρμογή της ΚΑΠ σε περιβαλλοντικά πρότυπα αλλά και με πρωτοβουλίες, που αφορούν στη βιομηχανία, στις μεταφορές, ή στην Πράσινη Βίβλο για το αστικό περιβάλλον. Ο κανονισμός του τρόπου απονομής του Ευρωπαϊκού οικολογικού σήματος και το σχέδιο κανονισμού οικολογιστικού ελέγχου επιχειρήσεων, αποτελούν επίσης θετικές πρωτοβουλίες. Δεν υπάρχει αμφιβολία, ότι έχουν σημειωθεί σημαντικές ανακατατάξεις στην κοινωνική δυναμική. Ένα σημαντικό τμήμα του κεφαλαίου συνειδητοποιεί, ότι ο σεβασμός προς το περιβάλλον αποτελεί όρο επιβίωσης. Πιστό όμως στη δική του φιλοσοφία, επιδιώκει μέσα στο σεβασμό νέα κέρδη. Στο ερώτημα τεχνολογίες αντιρρύπανσης ή νέες ήπιες τεχνολογίες, η Βιομηχανική Στρατηγική της ΕΟΚ ανακαλύπτει, ότι ο έλεγχος αυτών των τεχνολογιών δεν ανήκει σε χώρες της ΕΟΚ. Η πρόληψη παίρνει και πάλι την επικαιρότητα και την προτεραιότητα που της ταιριάζει.

Από πλευράς των εργαζομένων και των επιστημόνων, ειδικότερα, τίθενται δικαιολογημένα σημαντικά ερωτήματα, που αποτελούν στην ουσία δικαιω-μένα, κοινωνικά αλλά και πολιτικά, κριτική:

- Η ανατολή μιας πράσινης εποχής της αγοράς, πόσο μπορεί να οδηγήσει σε άλλοθι, για τη δύση της προτεραιότητας της υγιεινής και ασφάλειας των εργαζομένων μέσα στις επιχειρήσεις;
- Η καθαρή τεχνολογία, αυτός ο ασαφής όρος, πόσο μπορεί να αποδυναμώσει την ανάγκη πρόληψης;
- Πόσος κίνδυνος υπάρχει προσανατολισμού σε 'ολίγον οικολογικά πρότυπα', που τελικά θα συμφέρουν μόνο στην αγορά;
- Πόσος κίνδυνος υπάρχει, φορτώνοντας όλες τις ενοχές στην τεχνολογία, να εφησυχάσουμε από τη βελτίωσή της και να αγνοήσουμε τις βασικές φιλοσοφικές και πολιτισμικές απαιτήσεις;

Γύρω, άλλωστε, από την παραγόμενη τεχνολογία, το ρόλο της κοινωνίας σ' αυτήν, αναπτύσσονται και θα αναπτύσσονται σκληρές συγκρούσεις κοινω-νικές, πολιτικές, ιδεολογικές.

Πολιτικές αποφάσεις απαιτούνται και στη χώρα μας. Δεν έχουμε πρόβλημα θεσμικού πλαισίου στην Ελλάδα. Ο Καταστατικός Χάρτης μας, το Σύνταγμα, με το άρθρο 24 έχει θεσμοθετήσει προοδευτικές διατάξεις για την προστασία του περιβάλλοντος, που υποστηρίζονται και από άλλα άρθρα, που αφορούν στην προστασία άλλων πολιτιστικών και κοινωνικών αξιών (άρθρα 2, 5, 17, 18, 21, 106, 117). Ο Νόμος 1650/86 για το περιβάλλον είναι επίσης ένα ριζοσπαστικό, πλήρες και ελπιδοφόρο νομοθέτημα. Η νομολογία, επίσης, κυρίως του Σ.Τ.Ε. καταξιώνει και την προληπτική προστασία και την κατασταλτική, μέσω της άρσης των επιπτώσεων. Και όμως το περιβάλλον καταστρέφεται. Αυτό που απαιτείται, είναι μια συστηματική προσπάθεια, για να αποκατασταθεί το τεράστιο έλλειμμα παιδείας, ενημέρωσης και πολιτισμού που υφίσταται στη χώρα μας, σε ό,τι αφορά στο περιβάλλον. Χρειάζεται ακόμα η εξειδίκευση πολιτικών αποφάσεων, σε ό,τι αφορά τους μηχανισμούς, τα μέσα, τα εργαλεία και τις προσαρμογές στα κοινοτικά πλαίσια.

Θα τελειώσω με δυο βασικές επισημάνσεις της διακήρυξης της Σοσιαλι-στικής Διεθνούς στο Ρίο - που στηρίχθηκε στο κύκνειο ίσως άσμα του μεγάλου ανθρωπιστή, που χάθηκε πρόσφατα, του Βίλι Μπράντ:

*Η ευθύνη για την αειφόρο ανάπτυξη είναι ευθύνη των βιομηχανικών χωρών. Το 1/5 του πληθυσμού ευθύνεται για τα 4/5 των περιβαλλοντικών καταστροφών, Προϋπόθεση για την αειφόρο ανάπτυξη αποτελούν η Δημοκρατία γενικό-τερα, αλλά και η συμμετοχή στις αποφάσεις ειδικότερα. **Παράρτημα: Προγραμματικές Κατευθύνσεις για το Περιβάλλον***

Οι στόχοι μας για την προστασία του περιβάλλοντος περιλαμβάνουν:

1. Σύνδεση οικονομίας και περιβάλλοντος.
2. Μάχη κατά της ρύπανσης και βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος και του περιβάλλοντος εργασίας.
3. Προστασία της Ελληνικής φύσης και πολιτιστικής κληρονομιάς
4. Διοικητική, οικονομική και κοινωνική αποκέντρωση με ταυτόχρονη ανάπτυξη οικολογικού κινήματος σε κάθε γειτονιά και μηχανισμών προστασίας.
5. Ανάπτυξη περιβαλλοντικής παιδείας και συνείδησης.
6. Ενίσχυση των διεθνών συνεργασιών.
7. Συνεργασία με το οικολογικό κίνημα.

Ειδικότερα εξειδικεύονται ως εξής:

1. Σύνδεση Οικονομίας και Περιβάλλοντος

Η βασική μας παρέμβαση για την προστασία του περιβάλλοντος γίνεται μέσα από την διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης, η οποία επανακαθο-ρίζεται με βάση περιβαλλοντικά πρότυπα ώστε να:

- a. εξυπηρετεί πραγματικές ανάγκες
 - b. χρησιμοποιεί ανανεώσιμες και ήπιες μορφές ενέργειες και τεχνολογίας
 - c. διατηρεί την ισορροπία των οικοσυστημάτων της χώρας και την πολιτιστική της κληρονομιά
 - d. βασίζεται στην αποκέντρωση, το δημοκρατικό προγραμματισμό και τον κοινωνικό έλεγχο
 - e. διατηρεί και να προβάλλει τις ελληνικές αξίες και παραδόσεις
- Ενισχύονται σημαντικά οι οικονομικοί πόροι για την προστασία του περιβάλλοντος και χρησιμοποιούνται νέα σχετικά οικονομικά εργαλεία.
 - Εφαρμόζεται η αρχή "ο ρυπαίνων πληρώνει" με τρόπο, ώστε η λήψη μέτρων προστασίας, να είναι συμφερότερη από την πληρωμή προστίμων ρύπανσης.
 - Ενθαρρύνεται η δημιουργία μικρομεσαίων επιχειρήσεων περιβάλλοντος, για παραγωγή προϊόντων αντιρρυπαντικής τεχνολογίας και παροχή υπηρεσιών προστασίας περιβάλλοντος, υγιεινής και ασφάλειας της εργασίας.
 - Ενσωματώνεται η θεώρηση της προστασίας του περιβάλλοντος σ' όλες τις τομειακές οικονομικές πολιτικές, με έμφαση στη Γεωργία, Αλιεία, Βιομηχανία, Ναυτιλία, Δημόσια Έργα, Ενέργεια.
 - Εφαρμόζεται ο νόμος για την προστασία του περιβάλλοντος, 1650/86 σ' όλη του την έκταση, με έμφαση στο θεσμό της εκτίμησης των Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων. Κατά προτεραιότητα ο θεσμός αυτός εφαρμόζεται για τα μεγάλα έργα (Αχελώος κ.λπ.).
 - Εφαρμόζεται συνολικό σχέδιο εξοικονόμησης, ορθολογικής διαχείρισης και προστασίας των υδάτων της χώρας.

2. Μάχη κατά της Ρύπανσης - Βελτίωση του Αστικού Περιβάλλοντος

- Προώθηση, μέσω των Δημοτικών Αρχών των μεγάλων αστικών κέντρων κάθε νομού, "Πρωτόκολλο Ποιότητας Ζωής" για κάθε πόλη, με συγκεκριμένα μέτρα κατά της ρύπανσης και υπέρ της αναβάθμισης του αστικού περιβάλλοντος. Προτεραιότητα στην εφαρμογή του πακέτου μέτρων για το νέφος της Αθήνας.
- Ανάπτυξη εθνικών σχεδίων μέτρων για την καταπολέμηση της ρύπανσης, σε κάθε τομέα και ειδικότερα: ρύπανση ατμόσφαιρας, νερών, εδάφους, θόρυβο, τοξικές και επικίνδυνες ουσίες, ρύπανση εσωτερικών χώρων, ραδιενέργεια. Παράλληλη ανάπτυξη μηχανισμών για την εφαρμογή των σχεδίων.
- Ανάπτυξη και διάδοση της τεχνολογίας αντιρρύπανσης και γενικότερα προστασίας περιβάλλοντος.
- Ενίσχυση της Εθνικής υποδομής για παρακολούθηση και έλεγχο της ποιότητας του περιβάλλοντος και των παραγομένων αποβλήτων.
- Ενίσχυση των προγραμμάτων εξοικονόμησης ενέργειας, νερού και ανακύ-κλωσης πρώτων υλών, νερού και αποβλήτων.
- Δημιουργία εγκαταστάσεων επεξεργασίας των Ελληνικών τοξικών και επικίνδυνων αποβλήτων και δημιουργία υποδομής για την αντιμετώπιση περιβαλλοντικών ατυχημάτων στα μεγάλα αστικά και βιομηχανικά κέντρα.
- Ανάπτυξη προγραμμάτων και εργαστηριακής υποδομής για τον έλεγχο των συνθηκών εργασίας. Δημιουργία δικτύου συμβουλευτικών κέντρων υγιεινής και ασφάλειας της εργασίας.
- Ολοκλήρωση της εφαρμογής του χωροταξικού σχεδιασμού της χώρας της επιχείρησης πολεοδομικής ανασυγκρότησης και συντονισμού της πολιτικής χρήσεων γής και προστασίας περιβάλλοντος.
- Βελτίωση των κυκλοφοριακών συνθηκών σε κάθε οικισμό με ενίσχυση των μαζικών μέσων μεταφοράς και καταπολέμηση του θορύβου.
- Ενίσχυση των προγραμμάτων απόκτησης πρώτης κατοικίας με παράλληλη λήψη μέτρων για τη βελτίωση της ποιότητάς τους.
- Βελτίωση και συντήρηση των δικτύων υποδομής των αστικών κέντρων, αύξηση του πράσινου και του κοινωνικού εξοπλισμού των πόλεων.

3. Προστασία της Ελληνικής Φύσης και Πολιτιστικής Κληρονομιάς

- Διαμόρφωση ενός "Εθνικού Χάρτη Ποιότητας Ζωής" με συγκεκριμένες προγραμματικές κατευθύνσεις που θα συμφωνηθεί με όλα τα κόμματα και θα τεθεί σε δημοψήφισμα.
- Άμεση εφαρμογή του Εθνικού Κτηματολογίου.
- Βελτίωση των μέτρων προστασίας των δασών από πυρκαϊές.
- Εφαρμογή διαχειριστικών σχεδίων προστασίας εθνικών δρυμών, ακτών υγροβιοτόπων.
- Αυστηρός έλεγχος, περιορισμός ή και απαγόρευση κυνηγιού κατά περιοχές.
- Βελτίωση αλιευτικού και δασικού κώδικα.
- Δημιουργία κέντρου περιθαψής άγριας πανίδας

4. Διοικητική, Οικονομική και Κοινωνική Αποκέντρωση - Οικολογικό Κίνημα Γειτονιάς - Μηχανισμός Προστασίας

- Ενίσχυση των Ο.Τ.Α. για την ανάληψη πρωτοβουλιών δραστηριοτήτων προστασίας του περιβάλλοντος.
- Ενίσχυση των δικαιωμάτων των πολιτών για την προστασία του περιβάλλοντος (εξειδίκευση του άρθρου 24 του Συντάγματος) και των δραστηριοτήτων των μη κυβερνητικών οργανισμών.
- Σύσταση και λειτουργία του ενιαίου φορέα περιβάλλοντος με διασφάλιση του συντονιστικού του ρόλου.

5. Ανάπτυξη Περιβαλλοντικής Παιδείας και Συνείδησης

- Καθιέρωση της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης σε όλες τις βαθμίδες αρχίζοντας από το δημοτικό (πρόγραμμα "πράσινες τάξεις").
- Εφαρμογή προγραμμάτων περιβαλλοντικής ενημέρωσης μέσα από όλα τα Μ.Μ.Ε. και συστηματική εφαρμογή της δημόσιας ενημέρωσης στα πλαίσια του θεσμού της εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων (νόμος 1650/86).

6. Ενίσχυση Διεθνών Συνεργασιών

- Ενεργό συμμετοχή σε όλες τις διεθνείς πρωτοβουλίες σε σχέση με το περιβάλλον, με παράλληλο πρόγραμμα επιμόρφωσης των ενεργειακών διπλωματών.
- Στήριξη της διεθνούς προσπάθειας για σταδιακή κατάργηση των πυρηνικών όπλων και της πυρηνικής ενέργειας.
- Ανάπτυξη διμερών σχέσεων με τις γειτονικές χώρες για θέματα περιβάλλοντος (διασυνοριακή ρύπανση).

7. Συνεργασία με το Οικολογικό Κίνημα

- Συστηματική παρακολούθηση και συνεργασία με το οικολογικό κίνημα στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Ο **Γιώργος Γεννηματάς** γεννήθηκε στην Αθήνα το 1939. Σπούδασε ως Πολιτικός Μηχανικός στο Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο. Μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του Συλλόγου Φοιτητών του Πολυτεχνείου και στη συνέχεια του Δ.Σ. του Συλλόγου Πολιτικών Μηχανικών μέχρι το 1967. Κατά τη δικτατορία πήρε μέρος στις προσπάθειες της Δημοκρατικής Συσπείρωσης των Τεχνικών / Δημοκρατική Συνδικαλιστική Παράταξη των Μηχανικών. Πρόεδρος του Συλλόγου Πολιτικών Μηχανικών Ελλάδας (1974-1978). Μέλος του ΠΑΣΟΚ από την ίδρυσή του. Εκλεγμένο μέλος της Κεντρικής Επιτροπής και του Εκτελεστικού Γραφείου από το 1977. Βουλευτής από το 1981 αρχικά με το ψηφοδέλτιο επικρατείας, αργότερα στην περιφέρεια Μεσσηνίας και το 1989 στην Α' Αθήνας. Από το 1981 υπήρξε διαδοχικά Υπουργός των Εσωτερικών (1981-1984), Υγείας Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων (1984-1987), Εργασίας (1987-1989) και επί Οικουμενικής Κυβερνήσεως Υπουργός Εθνικής Οικονομίας. Το 1993 επανεκλέγεται βουλευτής Α' Αθηνών και ορκίζεται Υπουργός Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών.